

I. Průřezová témata – jejich smysl a místo v ŠVP

Co jsou to průřezová témata? Jak uchopit zpracování průřezových témat? Nepovede absence závazných výstupů průřezových témat ke zmatku? Jak využít průřezových témat k profilaci školy?

Pojem **průřezová témata** se objevuje v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání¹ (RVP ZV) poprvé a je dobré si jej ujasnit dříve, než se pustíme do zpracovávání školních vzdělávacích programů (ŠVP).

Stručně lze říci, že kapitola Průřezová témata stanovuje po kapitole Vzdělávací oblasti další povinnou část vzdělávacího obsahu základního vzdělávání. Stanovené vzdělávací cíle a očekávané přínosy těchto témat k rozvoji osobnosti žáků jsou natolik specifické, že nebyly zařazeny jako součást jednotlivých vzdělávacích oborů (Český jazyk a literatura, Matematika a její aplikace, Dějepis atd.), ale jsou uvedeny samostatně.

Školy mají při zapracovávání průřezových témat do svých ŠVP značnou volnost (viz kap. III.). Není přesně stanoveno, co, jak a kdy učit. Zkušenosti z tvorby ŠVP však ukazují, že tato volnost přináší při zpracovávání průřezových témat některým pedagogickým sborům nejistotu, zda postupují správně.

Jak tedy s průřezovými tématy správně pracovat? Zprvu si musíme uvědomit, že jsou důležitým formativním prvkem vzdělávání, pomáhají rozvíjet osobnost žáků **zejména v oblasti postojů a hodnot**. Důraz na získávání nových vědomostí může být u některých průřezových témat omezen. Průřezová témata se tak mohou stát prostorem, ve kterém se vědomosti, dovednosti a schopnosti, získané v různých oborech vzdělávání (Přírodopis, Zeměpis atd.), spolu s osobními zkušenostmi přetavují do osobních hodnot a postojů žáků. Na tomto místě je důležité uvést, že se nejedná o pouhé mezipředmětové vztahy, jak bývá někdy smysl průřezových témat mylně interpretován, ale o **takovou integraci vzdělávacích obsahů, která se má promítnout především do formování osobnosti žáků**. Jedním ze základních principů RVP ZV je *podpora komplexního přístupu k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování*. Tento princip lze naplňovat např. zavedením integrovaných vyučovacích předmětů nebo právě takovou realizací průřezových témat, ve které se tento komplexní přístup, toto žádoucí propojení uskuteční.

V kapitole Průřezová témata RVP ZV není stanoven závazný obsah a na rozdíl od vzdělávacích oborů ani závazné očekávané výstupy. **Závazná jsou jen samotná průřezová témata a tematické okruhy** (v textu RVP ZV jsou vyznačeny tučně). **V případě jednotlivých podtémat se jedná pouze o nabídku a jejich výběr je zcela v kompetenci školy**. Přitom můžeme tematické okruhy realizovat i pomocí témat (činností, námětů), která v nabídce RVP ZV nejsou (viz příklad na str. 10).

Často kladená otázka proto zní: Nepovede tato volnost k tomu, že se každá škola dostane jinam, že žáci různých škol dojdou k různým závěrům? Odpověď zní jednoznačně: Ne. Je zde totiž ještě jedna závazná cílová kategorie – klíčové kompetence, a vše, co se ve škole děje, musí směřovat k jejich naplňování. **Průřezová témata poskytují obzvláště vhodný prostor pro směřování ke klíčovým kompetencím**. Školy mají takto stanoveny stejné cíle, ke kterým mají při zpracování průřezových témat dojít. To, čím se budou od sebe školy lišit, budou vzdělávací strategie, které použijí. Takováto odlišnost je ovšem žádoucí a je výslovně vyjádřena v RVP ZV, *kteří předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků*. Kromě toho budeme přece pracovat s vědomostmi, dovednostmi a schopnostmi žáků, které získali v různých vzdělávacích oborech, a v nich očekávané výstupy stanoveny jsou.

K čemu ještě mohou průřezová témata přispívat? **Mohou se stát nástrojem profilace školy.** Nejen posílení časové dotace vybraného vyučovacího předmětu, ale také akcentování jednoho nebo skupiny aktuálních společenských témat může výrazně odlišit školu od jiných a dát jí jasnou podobu směrem ven – k žákům a jejich rodičům, i dovnitř – opět směrem k žákům, a ovlivnit tak volbu vzdělávacích strategií a koneckonců i podobu ŠVP.

1. Jedním z výsledků analýzy současného stavu určité školy může být zjištění, že se několik pedagogů zabývá činnostmi souvisejícími se vzdělávacím oborem Přírodopis a ve škole proběhlo několik zdařilých projektů, které měly vztah k přírodě. Škola leží v lokalitě, kde je možné se žáky konat činnosti, které souvisejí s pozorováním přírody.

Na schůzce se pedagogové shodnou na tom, že chtějí v budoucnu školu profilovat právě tímto směrem, nejbližší škola má totiž dlouhou tradici ve výuce cizích jazyků a další v oboru informační a komunikační technologie. Vzhledem ke složení sboru je nesmysl soutěžit s těmito školami.

V tom případě může škola zkombinovat dvě možnosti, jak svého cíle dosáhnout:

- Posílit časovou dotaci oboru Přírodopis disponibilními hodinami a snažit se žákům předat více informací, vědomostí, dovedností tohoto oboru.
- Položit důraz na průřezové téma Environmentální výchova a podávat žákům co nejvíce oborů tak, že učivo budou schopni využít také v rámci tohoto profilujícího tématu. Toto pojetí je výhodnější také proto, že nám usnadní práci při výběru učiva, na kterém lze naplňovat očekávané výstupy jednotlivých oborů.

2. Škola chce položit důraz na mezinárodní rozměr ve výuce, chce se stát více světovou.

V daném případě může udělat následující:

- Věnovat více hodin výuce cizích jazyků a konverzace.
- Vyhradit čas na realizaci projektů naplňujících cíle průřezových témat Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchova. V rámci začlenění uvedených témat lze využívat různé typy partnerství se zahraničními školami a zahraniční výměny, zvát do školy hosty se zkušenostmi ze zahraničí, využívat zkušenosti žáků a rodičů z cest do zahraničí, věnovat se ve výuce co největšímu počtu předmětů aktuálním otázkám a problémům přesahujícím hranice jedné země (lidská práva ve světě, globalizace atd.), učit žáky překonávat stereotypy o druhých lidech a skupinách.
- V některém ročníku může zavést samostatný předmět zaměřený na mezinárodní problematiku (např. Globální problémy nebo ČR, Evropská unie a svět).

Je tedy zřejmé, že **průřezová témata nejsou přítěží, ale šancí**, jak žákům předkládat informace v souvislostech, **jak školám otevřít cestu k naplnění jejich představ a možností.**

